

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění

Teologické nauky

**Vliv cisterciáckého kláštera Porta Coeli na vývoj
v Předklášteří a okolí z pohledu klášterního
hospodářství ve 20. století**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Jonová, Th.D.

Olomouc 2022

Barbora Babáková

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jsem při tom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 12.dubna 2022

Barbora Babáková

1 ANOTACE

Ve své práci mapuji historii kláštera Porta Coeli v Předklášteří ve 20.století. Zaměřuji se na vztah kláštera ke svým zaměstnancům. Vycházím ze mnou provedených rozhovorů s pamětníky. Dále popisuji události dějící se v klášteře během druhé světové války. Zejména záchraně mužů opatem Tecelínem Jakschem. V poslední části práce se věnuji specifické situaci kláštera Porta Coeli v padesátých letech minulého století – po komunistickém převratu. Řeším jeho netypickou situaci, kdy činnost kláštera byla oficiálně ukončena ale sestry v klášteře zůstaly.

Děkuji své vedoucí práce PhDr. Jitce Jonová, Th.D. za trpělivost se mnou při vedené mé práce. Dále pak děkuji Panu Jakubcovi a své babičce paní Babákové za poskytnutí rozhovorů, díky kterým tato práce mohla vzniknout.

OBSAH

1	Anotace.....	3
	Obsah.....	1
2	Úvod.....	1
3	Cisterciácký řád v Čechách se zaměřením na Porta Coeli	3
3.1	Dějiny řádu	3
3.1.1	Mužská větev.....	3
3.1.2	Ženská větev.....	5
3.2	Cisterciáci v Čechách	5
3.3	Kláster porta Coeli v Předklášteří.....	6
3.4	Obnova kláštera cisterciacek v Porta Coeli na poč. 20. stol.....	9
4	Hospodářská situace v Porta Coeli v 1. pol. 20. stol.....	12
4.1	Hospodářství	12
4.1.1	Prostory pro ubytování	13
4.1.2	Hospodářské budovy	15
4.2	Jak probíhal život deputátníků.....	15
4.3	Péče o zaměstnance a jejich rodiny	17
5	3 Situace Kláštera v době 2. SVĚTOVÉ VÁLKY až do rozpuštění kláštera	19
5.1	Odbojová práce v Předklášteří.....	19
5.2	Tecelín Jaksch.....	20
5.3	Konec války a majetkové reformy.....	21
5.3.1	1949 – Akce K a Akce Ř.....	22
6	4 Situace po r. 1949	23
7	Závěr.....	25
8	Prameny a literatura	26
8.1	Archivní prameny	26
8.2	Literatura:	26
9	Seznam Obrázků	28

10	Přílohy	29
11	Zkratky	30

2 ÚVOD

Areál kláštera Porta Coeli je duchovní dominantou na Tišnovsku. Již od svého vzniku ve 13. století tvoří významnou část života v regionu. Formuje jak zdejší duchovní činnost, tak i hospodářskou a kulturní. Cisterciáčky sebou na Moravu přinesly své nové způsoby zemědělství, svou spiritualitu a v průběhu let se staraly o celkové zvelebení regionu.

Tato skutečnost se dotýká i mé rodiny, neboť moji praprarodiče přišli do kláštera v Předklášteří za prací a má babička se v klášterním areálu narodila a strávila tam celé své dětství. Mé dětství bylo tímto velice ovlivněno, neboť i přesto, že babička v Předklášteří již nežije, strávila nespočetně mnoho času vyprávěním o tom, jak to v klášteře chodilo, a jak klášter vypadal za jejího mládí. Bylo to pro mě vždy velice bolestivé, neboť stav areálu ještě před několika lety byl velice smutný. Rozdíl mezi tím, jak areál vypadal před patnácti lety a za války byl cítit z každých jejích slov.

Jelikož ke svému pokročilému věku si babička některé věci již zcela nevybavovala, další prameny, z nichž jsem vycházela jsou svědectví pana Jakubce, bývalého pana starosty Předklášteří, babiččina kamaráda a syna kováře, který žil v klášterním objektu. Bohužel abatyše Annuntiata (Anna) Bielková, která klášter vedla v mnou popisované době, odešla na věčnost v březnu 2003¹ a poslední sestra dobu si pamatující, v roce 2018. Proto většinou vycházím z rozhovorů s nimi, zejména co se týká zaměstnanců a obyvatel kláštera ve 40. a 50. letech. Dalším mým zdrojem je diplomová práce paní Kateřiny Bílé, kterou sepsala na katedře historie Masarykovy univerzity v Brně.

Pro informace o hospodářské situaci vycházím z dokumentů nacházejících se v Moravském zemském archivu (MZA). Bohužel neexistuje literatura, která by se zabývala historií ve mnou daném období, většina historicky zaměřené literatury se zaměřuje na rané fáze historie kláštera, či končí jeho obnovením v 20. století. Velká oblast literatury se věnuje architektonické stránce kláštera, odtud tedy ve své práci čerpám jen minimálně.

Ve své práci jsem se zaměřila na celkové pochopení moderních dějin kláštera, jeho postavení ve společnosti a jak pomáhal formovat Předklášteří a jeho obyvatele ve 20. století. Jedná se o dobu, kdy klášter byl znovu obnoven v roce 1901, prošel si nelehkým vývojem jak ze stran sester, kdy se vyskytlo plno personálních problémů, tak v této době proběhly dvě

¹ Zemřela abatyše v Předklášteří. *Biskupství brněnské* [online]. 2003 [cit. 2020-11-06].

Dostupné z: [online]. [cit. 2020-11-06].

světové války, kdy zejména druhá ovlivnila život v klášteře a životy jeho obyvatel. Po nástupu komunistického režimu klášter nejprve přišel o majetek a pak byl nucen se rozejít do civilu, i když část sester v klášteře zůstala a pracovala pro prvně státní statek, později pro místní jednotné zemědělské družstvo (JZD). Situace se po revoluci obrátila a sestry obnovily klášter. Situace však byla složitá, neboť většina staveb byla v dezolátním stavu.

Svoji práci jsem rozdělila do čtyř kapitol. První kapitola se věnuje dějinám řádu ve Francii, jak vznikala mužská a ženská větev. Opisují v ní vztah k půdě, který je pro cisterciáky typický, a proto ovlivňuje veškerou budoucí činnost. V této kapitole bych se také ráda věnovala jak samotné stručné historii kláštera, tak i historickým událostem ovlivňující chod kláštera v mé zkoumané době. Považuji to za důležité, neboť bez znalostí okolností některých událostí, nemůžeme dojít k porozumění, proč daní lidé reagovali daným způsobem na výzvy minulého století. Posledním tématem této kapitoly bude obnova kláštera po změně režimu v roce 1989, a jaká je situace dnes.

Ve druhé kapitole se chci věnovat hospodářské situaci v první polovině dvacátého století. Mým cílem je zde popsat hospodářství v klášteře, jeho zaměstnance a jejich rodiny. Popisují zde sezónnost prací, jak život sester ovlivňoval hod kláštera.

Třetí kapitola popisuje situaci za války, věnuje se osobnosti Tacelína Jaksche a situaci v předklášteří a okolí. Zejména se věnuje situaci na konci války, kdy došel rozkaz od Gestapa o popravení mužů z Předklášteří.

Poslední kapitola popisuje situaci kláštera za komunismu, od pozemkových reforem až do jeho zrušení v roce 1950. Věnujeme se zde pozemkovým reformám, které postupně klášter zbavily majetku.

3 CISTERCIÁCKÝ ŘÁD V ČECHÁCH SE ZAMĚŘENÍM NA PORTA COELI

Dějiny cisterciáckého kláštera Porta Coeli jsou významnou kapitolou v dějinách řádu v Čechách. Svým přístupem k zemědělství, jež je od počátku fungování řádu významným prvkem, až po vzdělávání a ochranu obyvatel.

3.1 Dějiny řádu

Na přelomu 11. a 12. století z důvodu odloučení mnichů a zejména celých komunit od benediktínského hesla „Ora et labora“ (modli se a pracuj), vzniká ve Francii pod vedením bývalého benediktýna, a to svatého Roberta z Molesme v oblasti zvané Cîteaux nedaleko od Dijonu malá komunita mnichů, kteří hlásají návrat ke kořenům benediktínské řehole. Papež však Roberta odvolává zpět do Molesme, a tak se se opatem stává svatý Alberich, díky kterému později v roce 1100 papež Paschal II. Bere řád pod svou ochranu a potvrzuje integritu kláštera. Alberich je také ten, který pomáhá formulovat regule řádu, ve kterých dává za příkaz ruční práci a návrat k dodržování přísné benediktínské řehole, a také stojí u jeho pojmenování. Za zlomovou osobou v působení řádu můžeme označit Bernarda z Clairvaux, který v klášteře žil mezi lety 1090-1153 a jenž je také označován za druhého zakladatele řádu. Za jeho působení se tento asketický řád rozšiřuje a z řad jeho mnichů je zvolen nový papež Evžen III. Spolu se sv. Štěpánem sepisuje Chartu caritatis (Listinu lásky), která se stává s potvrzením papeže Kalixta II., definitivními stanovami řádu.

3.1.1 Mužská větev

Aby bylo možné dodržovat přísnou askezi, kterou měli mniši ve svých regulích, kláštery se začínají budovat, podle vzoru prvního kláštera, na odlehlých, často neohospodařovaném místě poblíž vodních toků. Specifikem cisterciácký klášterů je též to, že se uskupují do větších celků. Neznamená to však, že by jednotlivé kláštery neměli svá specifika. O soudržnost mezi mateřským a jemu dceřinými kláštery byl pověřen opat, který každoročně kláštery navštěvoval. Vše se později dostalo do struktury, která se velice lišila od původní benediktínské. V čele všech klášterů stálo Cîteaux a jeho opat byl nazýván Pater universalis ordinis (Otec celého řádu). Opatové čtyř velkých klášterů, nazývaných též jako primární, v La Ferté, Pontigny, Morimondu a Clairvaux, poté tvořili nejužší radu opata z Cîteaux. Každý primární klášter pak

měl své dceřiné kláštery, které podléhali vizitacím. Vznikají tak rozsáhlé klášterní rodiny, též linie. Každý rok se též konalo shromáždění, kterého se účastnili všichni opatové všech klášterů. Svolával ho sice opat z Cîteaux, ale neznamenal to mnoho, byl totiž označován jako Primus inter pares (první mezi ostatními). Byl také volen všemi opaty ostatních klášterů. Můžeme zde tedy spatřovat neobyčejný styl administrace celého řádu. Každý klášter je ve své podstatě nezávislý, ale i když hierarchicky je podřízen mateřskému klášteru, na celkovém rozhodování o budoucnosti řádu má stejně důležitý hlas jako první kláštery. Tako struktura se natolik osvědčila, že ji dokonce IV. Lateránský sněm z roku 1215 doporučuje jako způsob administrace i ostatním řádům.

Kláštery se snažily být finančně samostatné, a tak bylo nutné, aby mniši začali půdu na svých pozemcích obdělávat. Vzhledem ke stanovám řádu to vždy nebylo velice jednoduché, neboť oblasti bylo nutné prvotně zrekultivovat. Možná i proto se cisterciáci stali mistry a inovátory v zemědělských oblastech, a díky šíření řádu po Evropě mohli pomoci v šíření nových hospodářských a tržních postupů.² Kláštery se tedy stávají silou, která má moc měnit Evropu. Obzvláště velký vliv měli cisterciáci v Německu, ale hranice Evropy nic neznamenal, řád se rozšířil i do Asie a Afriky.

Celý systém péče o tyto pozemky byl zpočátku opečováván jak mnichy, tak i kandidáti a laici(konvrši) se složenými sliby ke klášteru. I přes velkou oblibu řádu však mniši nebyli schopni pokrýt pracovní sílu nutnou k obdělávání svých pozemků, a tak začínají kolem klášterů vznikat centra s námezdní silou(deputátníky). Kláštery se tedy stávají plně uceleným komplexem, kde mají své místo jak duchovní život a práce mnichů, tak i pracovní a rodinný život jejich zaměstnanců. Toto jim poté vyneslo značné finance pro zrealizování velkolepých, a architektonicky složitých projektů, které můžeme obdivovat i do dnešních dní. S rostoucí finanční profitabilitou klášterů, však též dostávají kritiku za odklon od své původní myšlenky, a to žití v chudobě a v modlitbě.

Již od Bernarda můžeme pozorovat silný mariánský prvek jako součást benediktínské spirituality. Každodenní práce byla zakončena modlitbou Salve Regina, kterou, jak říká tradice, složil sv. Bernard. Stali se tedy velkými šířiteli mariánské tradice, a to podporovalo to, že veškeré kostely, které byly součástí klášterů byly Panně Marii zasvěceny.

² HLADÍK, D.: Dějiny kláštera Porta Coeli I. Tišnov: Sursum, 1994, s. 32:

3.1.2 Ženská větev

První ženská větev cisterciáckého řádu byla založena v Tartu u Dijonu. V roce 1125,³ sepisuje pro ženskou větev sv. Štěpán Harding vlastní konstituci a v roce 1132 je zvolena první abatyší Alžběta z Vergy. Sestry se snažily žít stejně jako bratři cisterciáci, zachovávaly stejnou řeholy a nosily též i stejný šat. Ženské kláštery byly podřízeny místnímu biskupovi či Opatovi, který byl ustanoveného mužského kláštera a který klášter pravidelně vizitoval a zprostředkovával mu styk s generální kapitulou a okolním světem. I když prvotním úkolem sester byla modlitba a duchovní život, věnovali se též i ručním pracím, a předáváním vzdělanosti, jak šlechtě, tak od 15. století i širší veřejnosti, a to pomocí dívčích škol a penzionátů.

V 16. století vlivem reformačního hnutí dochází k úpadku klášterního života po celé Evropě, a to zejména v Německu a Anglii. Ze snahy o zachování přísné benediktínské řehole se podle návodu papeže Alexandra VII. vznikají řádové kongregace, ze které se v roce 1664 v klášteře La Trappe ve Francii rodí Reformovaní cisterciáci nebo též Trapisté. Úpadku členů klášterů nepomáhá ani vlna osvícenství a státního rušení klášterů, které se dotklo např. i kláštera v Cîteaux. Na začátku 20. století se však řád pomalu dostává z útrpných předcházejících let. V roce 1934 jsou sepsány nové stanovy řádu a po II. Vatikánském koncilu byla vypracována generální kapitulou nová směrnice pro současný život řádu.

3.2 Cisterciáci v Čechách

První mužským cisterciáckým klášterem na českém území, byl klášter v Sedleci u Kutné hory. Klášter byl založen v roce 1142 Miroslavem z Wrtenberka a o rok později do něj přišli mniši z Waldas v Horní Falci. Tento klášter se později stává mateřským klášterem mnoha dalším českých klášterů. Cisterciáci však nejenom stavěli v Čechách kláštery, občas též obydlovali kláštery již opuštěné a to např. klášter v Hradišti nad Jizerou, který byl bývalý benediktínský klášter.

Prvním mužským klášterem na Moravě se stává v roce 1205 klášter na Velehradě. Ač by se mohlo zdát, že je klášter už od prvopočátku spojen s cyrilometodějskou tradicí, není tomu tak, klášter se do spojitosti s touto tradicí dostává až v době karolínské. Na tomto základě je mu pak od papeže Urbana VI. povoleno pro opaty nosit mitru, prsten, sandály a jiné odznaky. Dále

³ V publikaci pana Hladíka, Dějiny kláštera Porta Coeli je překlep na r. 1225

pak mohli udělovat po mších a nešporách slavnostní požehnání. Klášter však potkávají dvě zdrcující události. Husitské války klášter zničili, a i když se ho poté podařilo obnovit, za reforem Josefa II. byl klášter zrušen už nadobro.

Prvním ženským cisterciáckým klášterem byl klášter v Oslavanech u Brna, který byl nazván Vallis Sanctae Mariae (Údolí Panny Marie). Zakladatelkou kláštera byla zbožná paní Heilvida, která klášter v roce 1225 odkoupila od třebíčských benediktýnů. Dalším klášterem je pak roku 1232-1233 Porta Coeli v předklášteří, o něm však budu hovořit podrobněji později. NA území, které je dnes vyznačeno hranicí České republiky následně ještě vznikají kláštery v Pohledu na Sázavě (1265-1267), v Sezemicích a klášter Aula Sanctae Mariae (Dvůr Panny Marie) na Starém Brně.

Cisterciácké kláštery to na českém území neměly jednoduché. Plno z nich bylo poničeno či zničeno za husitských válek, ty, co přežily pak byly většinou zrušené dekretem za Josefa II. V době 19. století však v Českých zemích začíná obnova zejména společnosti prospěšných klášterů. Bohužel ale nástup komunismu po roce 1948 znamená další zavírání klášterů.

3.3 Klášter porta Coeli v Předklášteří

Klášter Porta Coeli v předklášteří u Tišnova založila královna Konstancie, vdova po Přemyslovi Otakarovi I. I když jejím prvotním plánem bylo zbudovat klášter v blízkosti Vltavy při kostele sv. Petra v Praze. Přesné datum začátku stavby kláštera není známo, předpokládá se, že začátek stavebních prací na klášter je v letních měsících roku 1232. 6.2. 1233 je podepsána listina, která za nové sídlo cisterciáček dává právě předklášteří. Až roku 1234 a to 31. října je podepsána oficiální zakládací listina moravským markrabětem Přemyslem ve Znojmě. O tom, odkud přišli první setry není bohužel nikde přímý doklad. Předpokládají se dvě varianty a to, že je klášter osazen sestrami z Oslavan, který byl osazen sestrami z Třebnice, anebo rovnou sestrami z Třebnice.⁴ Dušan Hladík ve své knize se spíše kloní k variantě, že sestry přišly z Třebnice, neboť si myslí, že klášter v Oslavanech v době založení Porta Coeli nebyl dostatečně veliký. K pozemkům kláštera byl přidělen Tišnov a okolních 25 vesnic. Je tedy zřejmé, že tedy klášter měl při svém vzniku jmění velkého rozsahu, ke kterému přišel zejména od královny Konstancie, a od markraběte Přemysla.

⁴ ZLÁMAL, Bohumil. *Příručka českých církevních dějin III. Doba gotické katolicity (1200-1400)*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2007. ISBN 978-80-7266-263-0, s. 91.

Papež Řehoř IX. potvrzuje klášter listinou ze dne 27. srpna 1235 a ujímá je kláštera a vkládá ho pod svou ochranu. Markrabě Přemysl také daroval plno svobod a zásad, které později potvrzuje i král Václav. Jedná se zejména o osvobození od jakéhokoliv druhu daní, dávek či jiných pohledávek. Z pohledu církve tak i státní moci, se tedy klášter stává zcela nezávislou.

3.3.1.1 *Začátek činnosti kláštera*

Kdy přesně došlo k vysvěcení kláštera, je otázkou. V roce 1238 Papež Řehoř pověřuje pražského biskupa Bernarda, aby se souhlasem místního biskupa, vysvětil klášterní kostel. Nejvíce se mluví o roce 1239, neboť v tomto roce umírá 12. října umírá markrabě Přemysl. Rok na to ho 6. prosince následuje jeho matka, královna Konstancie. Oba jsou pohřbeni v klášterním kostele⁵, je tedy nutné, aby už v této době byl kostel vysvěcen.

Aby král Václav I. uctil památku své matky, vkládá do rukou kláštera patronáty nad mnoha kostely, a to nad dnešní katedrálou sv. Petra a Pavla v Brně, a kostely v Moravských Budějovicích a ve Velké Bíteši. Patronát na kostelem sv. Petra a Pavla měl až do roku 1777, kdy se jej dává do rukou nově vzniklé brněnské diecéze.

Klášter v Předklášteří byl podřízen klášteru na Velehradě a jeho opatům. Toto uspořádání trvalo více než 400 let, tedy do doby, než byl za dob abatyše Boženy Sázavské, která byla představenou mezi lety 1728-1749, a ta jej podřídila klášteru v Sedlci.

Klášter se dlouhodobě těšil přízni jak české šlechty, tak i papežského stolce v Římě. Čeští panovníci stále klášteru přisuzovali další a další výjimky, i papež Alexandr IV. má klášter pod svým patronátem.

3.3.1.2 *Situace za husitských válek*

Klášter se velice rychle stal proslulým a svou dobu rozkvětu měl až do začátku husitských válek v 15. století. Klášter je významnou duchovní institucí, nejenom pro svou službu Bohu, ale i pro svou charitativní činnost, a to zejména v hospici v Tišnově. Stává se též mateřským klášterem pro cisterciácký klášter v Pohledu. V jeho čele stanula bývalá tišnovská abatyše, která na svůj post rezignovala, aby se mohla více věnovat pod jejím vedením vznikajícímu klášteru na Sázavě. Klášter dostává jméno Vallis S. Mariae (Údolí Panny Marie) nebo Vallis Virginum (Panenské údolí). Důležitou roli hraje v i v kulturní a hospodářské oblasti, kde vzhledem ke své mohutnosti, a plno statkům zaměstnává plno lidí.

⁵ KUTHAN, Jiří, MUDRA, Aleš, ed. *Gloria Sacri Ordinis Cisterciensis*. Praha: Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v nakl. Tomáš Halama, 2005. ISBN 80-903600-3-3, s. 14.

V 15. století nastává pro klášter složité období. Husitské války se staly pro kláštery v Čechách a na Moravě často devastující. Plno klášterů bylo vypleněno a zničeno. Tisíce řeholníků bylo v průběhu fanatických nájezdů zavražděno. Vyplenění a zničení kláštera se nevyhnulo ani Porta Coeli. Sice není známo kdy k tomu došlo, udává se ale rok 1428, a to v souvislosti se zmínkou v Pešimově moravské kronice, která udává, že sirotci pod vedením Velka Koudelníka před útokem na Brno pustošili okolní města. Členky řádu se stihly před útokem schovat asi v okolních lesích a na následujících pár let (1428-1436) hledají útočiště u cisterciacek na Starém Brně. Do znovuobnoveného kláštera se sestry vrací 1436, opravy však trvají po ještě následujících mnoho let, farní kostel je vysvěcen až v roce 1454.

3.3.1.3 17. století až první zrušení kláštera

První polovina 17. století je pro klášter znovu velkou zkouškou.⁶ Nejprve je roku 1619 zrušen Moravskými stavy, které při této příležitosti zabavují jeho majetek. Sestry proto prchají na Perštejn, kde jsou v bezpečí, zůstávají zde až do roku 1625, kdy se mohou vrátit zpět do Předklášteří. Klášter je však nutné znovu opravit a toho se ujímá nově zvolení abatyše Anna Skřimiřská z Pilsenburka. Klid v klášteře však není na dlouho. V Evropě zuří Třicetiletá válka a Švédové obléhají Brno. Během tohoto je klášter napaden, probošt zastřelen a sestry znovu prchají na Perštejn a do Znojma. Do kláštera se sestry vrací až po podepsání míru. Během zbytku století je však klášter ponechán svému životu a až do 40. let 18. století se klášter rozšiřuje a prosperuje.

Toto je však nejprve zničeno nájezdem Prušáků, kteří vyhrožovali vypálením kláštera, pokud nebude vyplaceno 100 000 zlatých. Klášter tyto prostředky nedokázal poskytnout, byl tedy vydrancován. Klášter se však vzpamatoval a vrátil se ke své normální činnosti. Poslední velkou ránu mu v 18. století dal císař Josef II., který roku 1782 ruší kláštery. Cisterciacky i přes svou zemědělskou a hospodářskou činnost padají pro svou klauzuru mezi tzv. rozjímavé a žebravé řády a jsou tedy v 19. března 1782 donuceny ukončit svou činnost. Sestry se tedy rozcházejí, část do civilu, část do jiných klášterů. Pozemky a budovy kláštera jsou pronajímány, pak dochází i k jejich odkupu. Klášter se tak stává průmyslovým centrem.⁷ V klášteře je zřízena textilní manufaktura, barvírnu má např. v křížové chodbě. Barvy na podlaze jsou vidět

⁶ V diplomové práci K. Bílé na straně 31 je chyba, autorka zde 17. století označuje za 16

⁷ HOUŠKOVÁ, Daniela. Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku: sborník vydaný k 850. výročí založení kláštera v Plasech. Praha: Unicornis, 1994. ISBN -901587-1-4, s. 123

dodnes.⁸ V této době též dochází k odkupu Papírny, která byla pro svůj papír známá, a tedy byla i cenným peněžním přínosem pro klášterní pokladnu.

I když to vypadá, že klášter bude zrušen navždy, jeho působení se vtisklo do podoby Tišnovska. Klášter byl znám pro své názory o náboženské svobodě, poskytoval útočiště českobratrským uprchlíkům a měl velmi dobré vztahy s pány z Pernštejna. Náboženská tolerance a na tehdejší dobu vysoký životní standard, bylo i po následující roky Předklášteří považováno za dobré místo k životu.⁹

3.4 Obnova kláštera cisterciáček v Porta Coeli na poč. 20. stol.

V roce 1901 se sestry vrací do Předklášteří. Přicházejí z Marienthalu v Německu, 23. května 1901, devět dní po posvěcení kaple brněnským biskupem. Většina sester však nemá rakouské občanství, musí tedy o něj žádat. Převorkou se stává sestra Scholastika Kasperová a dohled nad klášterem vykonává opat z kláštera ve Vyšším Brodě.

Klášterní komplex je nutné opravit, postupně se však do něj vrací život. Vztahy kláštera a Předklášteří však komplikují vleklé spory o farní kostel. Vše se nakonec urovná a duchovní život pokračuje dál. Hospodářství se znovu rozjíždí a klášter provozuje i pilu a pivovar. V klášteře vzniká soukromá škola, která se stane vyhlášenou v okolí¹⁰.

Poklidnou atmosféru narušuje v roce 1914 vypuknutí války. Muži jsou odveleni na frontu a klášteru tak chybí pracovní síla. Toto však není jediná rána pro klášter. Úrody v době konání války jsou slabé, na vině je zejména počasí, a jelikož je klášter nucen dodávat jídlo na frontu, je problém s penězi. Personální nedostatek se pokouší nahradit nucenými pracemi ruských vojáků, ti se však moc neosvědčují.

⁸ PETRŮ, Jaroslav. Klášterní areál Porta Coeli v Předklášteří u Tišnova Československo. Brno: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1971, s. 4.

⁹ Rodina mého pradědečka byla protestantského vyznání. Na Tišnovsko došla, neboť věděla o náboženské toleranci.

¹⁰ HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. ISBN 80-7192-222-6, str. 132.

Kláster i v této situaci se snaží dostát své reputaci o toleranci a bezpečném místě. Snaží se poskytnout co nejvíce míst pro potřebné, je ale nucen některé odmítat, neboť pro finanční důvody si to nemůže dovolit. Proto také probošt v lednu 1915 odmítá 5 raněných vojáků. V průběhu války klášter sloužil jako domov či útočiště pro krakovské mnichy, haličské uprchlíky, biskup Georgius Koletsi z Albánie, tak i pro 63 civilních obyvatel velkostatku. Celkově klášter dával v této nelehké době práci a poskytoval živobytí pro 197 osob.

Ať by se mohlo zdát, že klášter nijak neovlivnil vznik samostatného Československého státu, opak je pravdou. I když klášter zůstával apolitický, a nijak se o politiku ani nezajímal, část sester se po vzniku Republiky bála, že se mohou narušit pevné vztahy s Římem a klášter by mohl upadnout v nemilost. Rozhodly se tedy, že klášter opustí a spolu s proboštem Gíchou přesídlí do kláštera v Sotrupu v Dánsku. Následkem toho do kláštera přichází nový probošt, Ferdinand Lambert Kober, který zůstává na proboštví až do své smrti. Ke sporu mezi Československem a Římem skutečně došlo, ale vše se urovnalo v roce 1928 podepsáním Modu Vivendi, který srovnal národní hranice a hranice diecézí.

Kláster pomalu zase vzkvétá. Velkostatek se pomalu rozšiřuje a škola si vede dobře. V roce 1920 do Předklášteří přichází sestry z 3. kongregace svatého Dominika. Zakládají zde školku a ozdravovnu.

Vysoký životní standard malé vesnice u Tišnova dokládá i to, že na necelých 1000 obyvatel připadlo 6 malých soukromých obchodů s potravinami a jedna družstevní prodejna „Včela“. Současně s tímto, se v Předklášteří nalézalo více než 30 malých podnikatelů. Válka však ukončila činnost pivovaru, pivo se vařilo v areálu kláštera pouze do roku 1915.

V roce 1922 dochází konečně k volbě abatyše, což dokazuje, že klášter je schopen samostatného fungování. Abatyší se stává Marie Laurentine Richterová, která od roku 1907 sloužila jako převorka. Bohužel však v roce 1924 umírá, a tak je nahrazena sestrou Juliánou Saringovou. V roce 1925 bylo v klášteře 27 jeptišek, tedy o devět více než kolik jich původně do Porta Coeli z Marienthalu přišlo.

Bohužel k silicímu německému nacistickému vlivu, jsou napadeny jejich žádosti o občanství. Jednalo se pouze o předzvěst událostí, se kterými se sestry budou muset potýkat. Během následujících let byly napadeny další žádosti, např. Anny Annuniaty Lehmannové, budoucí abatyše. Některým bylo občanství uděleno, sestře Gertrudě Benecké ale bylo uděleno

právo pobytu v Předklášteří do roku 1935.¹¹ Bohužel ani udělení občanství nezachránilo některé sestry před vyšetřováním Gestapem.

¹¹ MZA, fond Cisterciačky Tišnov E-10, kart. 61 sign. 4

4 HOSPODÁŘSKÁ SITUACE V PORTA COELI V1. POL. 20. STOL.

4.1 Hospodářství

Cisterciácké hospodářství je jistě jedním z důvodů, proč se řád stal tak populárním ve vrcholném středověku. Kláštery se stavěli na nehostinných místech, nejčastěji v údolí a v bažinách. Kláštery pomocí systému odvodu vody pomalu vysoušeli neúrodnou krajin. Náhon byl tedy součástí každého kláštera. Zajišťoval jak již zmíněné vysoušení, tak často i klášter zásoboval pitnou vodou. Vede tedy často prostředkem klášterního komplexu, i když v Předklášteří tak tomu vždy nebylo. Po zrušení kláštera Josefem II., byl klášterní náhon odkloněn od své původní dráhy pro potřeby textilky. Po návratu sester do Předklášteří bylo tedy nutné vrátit náhon do původního koryta. Toto koryto bylo částečně i nedávno zrekonstruováno, a i když je jeho většina dnes již skrytá pod zemí, jedna část v zahradách je stále odkrytá a další část která se nachází před kaplí je chráněná kovovou mříží. Náhon jako takový nebyl jediným zdrojem vody pro klášter a hospodářství. Klášter měl i svůj vlastní vodovod. Vodojem se nacházel naproti staré cihelně, za sýpkami a chaloupkami.

Obrázek 1-Zarostlá část náhonu v zahradách. Foto z archivu autorky

4.1.1 Prostory pro ubytování

Celkovou velikost kláštera nám však odhalí až pohled na veškeré stavby v areálu kláštera. Snoubí se zde překrásná architektura, která v podobě kostela, kaple a konventu, představuje duchovní rozměr řádu. Ostatní budovy, zejména budovy velkostatku označují rozměr ekonomický a sociální. Klášter je tedy místem, kde se snoubí duchovní rozjímání sester, ekonomická stránka velkostatku a důležitost rodiny a komunity deputátníků v areálu kláštera.

4.1.1.1 Budovy pro sestry

Sestry obývaly budovy konventu, kde se též částečně na špitální zahradou nacházela škola pro dívčí povolání. Stupem do konventu byla fortna, kde se nacházelo parlitorium (hovorna). Jedná se o budovu z pravé strany kostela a propojovala též i Špitální zahradu a opatství. Hovorna zejména sloužila pro kontakt sester v klauzuře s návštěvami, v případě nutnosti se zde však i sestry scházely se zaměstnanci kláštera, pokud bylo nutné něco neodkladně vyřešit. Jak pan Jakubec vzpomíná, jednalo se též i místo pro oficiální schůzky s Abatyší. Jak však paní Babáková dodává, stávalo se to pouze, cosí ona pamatuje mezi sestrou, co měla na starosti finance pily a jejím otcem, pracovníkem na pile. Před si jenom, sestry v klauzuře nemohou mluvit s cizími lidmi.

Hovorna jako taková se nacházela ve druhém patře, neboť spodní patro sloužilo jako kanceláře. Jmenovitě se jednalo o kancelář důchodního a správce hospodářství.

4.1.1.2 Obytné budovy a jejich nájemníci

Pokud vezmeme, jak kdo žil od brány, tak tak, kde je dnes prodejna zeleniny, bývávala dřív vrátnice. Jednalo se o malý byteček pro vrátnou, paní Procházkovou, se synem. Téměř celý areál obklopovala zeď. Jednalo se ale o obytné budovy. Pokud se podíváme na budovy směrem na bránu od předklášterí, tak ve spodním bytě nalevo žili Janíčkoví. V patře nad nimi žili správcovi. Zde až do vyhlášení protektorátu žil pan Šicha s rodinou. Byl to nadšený zahrádkář, a tak vybudoval v areálu park, kam měli přístup i zaměstnanci (o klášterní zahrady se staral jiný zahradník).

Obrázek 2-Budova, kde bydlela p. Babáková. Foto archiv autorky

Dalším správcem byl pan Hajnyš. Jednalo se o velice milého člověka, který bohužel musel narukovat a už se nikdy z fronty nevrátil. Posledním správcem za protektorátu byl pan Doležal. I přes české příjmení se jednalo o Němce, naštěstí se odstěhoval těsně před koncem války, a tedy jeho i jeho rodinu nečekal odsun. Posledním správcem, který vzal svou funkci, ještě, než velkostatek přešel pod státní statek, byl pan Plaskal. Práce v Předklášteří se vzdal hned, jak došlo k převodu pod státní statek. Zbylé místnosti potom byly kůlny, chlívký či jiné místnosti kde se uschovávali věci. Jednou z místností byl i společný záchod a malá umývárna. Naproti pak stávala králíkárna a před ní malá zeleninová zahrádka, kterou využívali zejména děti, pěstovalo se na ní zelenina pro potřebu deputátníků.

V prvním patře v pohledu vpravo žil lesmistr s rodinou. Prvním lesmistrem byl pan Weinzetl. Jeho nástupcem byl pan Foret, měl dva syny a odstěhoval se po válce. Posledním lesmistrem byl Crha. Lesmistr měl i svou vlastní kancelář, kde vyřizoval záležitosti. Ta se nacházela prostorách pod bytem, dnes je zde klášterní kavárna. V domku, který na bránu přiléhá bydleli Opařilovi.

Další budovou, kde se bydlelo, bylo Probošství, mezi deputátníky a jejich rodinami, se objektu říkalo i zámeček, pro jeho rozlohu a zdobnost. Zde žil v bytě ve druhém patře pan probošt p. Lamber Kobera. Dále zde žila hospodyně i s neteří pana probošta Zorou Barcalovou, později Jakubcovou. Na probošství též žil důchodní Schwarzbach s rodinou. Zde též žil i šafář. Původním šafářem byl pan Adam, kterého vystřídal pan Šnajdr. Šnajdr původně žil v bytě pod věží, ale poté co se stal šafářem, tak se byty mezi nimi vyměnily. Rohový pokoj po dobu jeho vyhnanství z Vyšebrodského kláštera náležel opatu p. Tecelínu Jakschovi. Ve spodním patře

Kotlíčkovi, později Jakubcovi. Za války se zde schovávaly dvě rodiny Rüdlovi a Hasiberovi. Klášter zde též poskytoval útočiště pro vdovy a svobodné matky.

V budově, která tehdy přiléhala k barokní zahradě bydlel zahradník Jůza s rodinou a kolář Ivánek. Ten se poté i s Jakubcovými přestěhoval do kolárny a kovárny.

Sklenářovi žili vedle kočárových garáží, v malém bytečku.

V pivovaře žila rodina sládka Tetřeva, po něm sládka Vosáhla, než došlo ke znárodnění Černohorského pivovaru. Zbytek deputátníků, co žili v klášterním dvoře, žili na pile. Klášter měl samozřejmě i zaměstnance mimo klášter.

4.1.2 Hospodářské budovy

Areál byl poměrně rozlehlý. Většina zvířat žila v budovách okolo dnešní radnice. Budova cestou ke kostelu je bývalý kravín, dříve před ním ještě stával přístřešek pro hřibata. Dále zde byla konírna, kde žilo sedm párů koní, z čehož jeden byl kočárový. V budově dnešního pivovaru se nacházela kolárna, kovárna a prasečí chlívký a stáj s býky.

V pivovaře se pivo přestalo vařit v roce 1915, poté sloužil jen jako sklad. Černohorský pivovar odtud distribuoval své výrobky mezi odběratele. Výrobky se zde chladily pomocí ledování, neboť ve sklepě sýpky se stále nacházely kusy ledu vždy přivezené v zimě. Sladovna byla v pronájmu jako sklad ovoce pro pana Hanáka.

K hospodářským budovám dále patřila sýpka a sklad mlatu (později ovčárna), kočárové garáže a sklep. Drobná zvířata si každý choval sám na svém kousku zahrádky. V lipové aleji se nachází velký sklep.

Posledním velkým prvkem v budově kláštera byla stopařská dílna, někdy též nazývaná jako pila. Nacházela se v zahradě mezi druhou a třetí kvadraturou. Pila zpracovávala dřevo z klášterních lesů, které byly obhospodařováni sedmi hájenkami.

Dříve k areálu patřil i mlýn a papírny, ty se však do vlastnictví kláštera po zrušení kláštera Dekrety už nikdy nevrátily.

4.2 Jak probíhal život deputátníků

Oficiální začátek dne zahajovalo zvonění v sedm hodin, které svolávala sestry na mši. Každý deputátník měl svůj předem daný úkol. Jedinou výjimku tvořily zně, kdy každý, kdo mohl pomoci, tak byl odvolán, každoročně se v tomto čase nabíralo plno brigádníků.

Kravín sloužil k produkci mléka. Klášter ho měl pro svou spotřebu, přebytky poté buďto prodával deputátníkům, nebo mlékařům v okolí. V kravíně bylo kolem 60 krav, dojených bývalo kolem 20.¹² Dojilo se třikrát denně. Práce zahrnovala dojení, úklid kravína a příprava potrawy. Často se práce v kravíně prolínala s prací ve chlívkách.

Práce na poli a v sadu byla pevně strukturovaná. Od prosince do února se prováděla údržba strojů, přípravy na jaro a zpracovávání loňské sklizně. V březnu se začalo přípravou polí, bylo je třeba připravit na setí. Sbírají se kameny. V sadech se chystají stromy na novou sezónu. V květnu začíná práce na poli. Okopává se řepa, mák a brambory. Provádí se poslední kontroly strojů před nadcházející sklizní.

Červen se nese ve znamení sečení a sušení sena. V červenci se suší jetel, Pokud je to třeba, znovu se sečou louky. Probíhá příprava na sklizeň obilovin. Srpen je o zpracování obilovin. Začíná se žetím, nejčastěji pšenice a ječmene, pro obměnu plodin v půdě se však pěstuje i žito a oves. Po převezení celé sklizně se jedna lokomobila z pily převeze na mlat, kde se zapojí jako mlátička a pomáhá s mlácením. Vše se poté uskladňuje ve stodole.

V září se naposledy sečou louky a otava. Podle počasí se zpracovává ovoce ze sadů. Brambory a řepa se sklízí v říjnu. Pokud je třeba něco zasít dopředu, provádí se to teď. Listopad ukončuje práce v sadu i na poli, vše se zimuje.

Lesy tvoří samostatnou kapitolu v klášterním hospodářství. Jsou zdrojem jak zvěře, tak i stromů pro pilu. Zaměstnanci bydlí na přidělených hájenkách, v sedmi revírech.

Pila zpracovává dřevo z lesů. Většina produkce jsou prkna k dalšímu zpracování, které sestry prodávají. Ovšem vyrábí se zde dřevěný nábytek a nezbytnosti k činnosti kláštera. Vedoucím pily byl pan Janíček.

Areál kláštera se zavírá na železnou bránu v devět hodin večer. Kdokoliv chce projít později, je nucen jít přes paní vrátnou. Toto pravidlo o zavírání areálu přetrvalo i do dob kdy hospodářství spadalo pod státní statek, tedy i do doby, kdy sestry již neměly dohled nad hospodářstvím. Z vyprávění obou pamětníků vyplývá, že paní vrátná sice nebyla velice šťastná, že musí pozdním navrátilcům otevírat, i přesto si nikdy nestěžovala na svou nezvyklou pracovní dobu. Někteří obyvatelé areálu měli brannou pracovní povinnost a byli nuceni odjíždět za prací nejčastěji do Brna či do Kuřimi a vlak kterým jezdili z práce přijížděl po půlnoci dobu, že se kvůli tomu i pracující lidé vraceli po zavírací době. To samé se odehrávalo i v brzkých ranních hodinách, když se odcházelo na ranní směny.

¹² MZA, fond E10, kart 92.

4.3 Péče o zaměstnance a jejich rodiny

Klášter se snažil vytvářet co nejlepší podmínky pro své zaměstnance. Pokud má deputátník dceru, má možnost jít na plné stipendium studovat do klášterem provozované školy. Dává tedy svým zaměstnancům benefit ve vzdělávání. V mé rodině tohoto mohla využít pouze Marie Janíčková, školu však nedokončila, musela se vrátit a starat se o své sourozence a později i finančně vypomáhat.

Klášterní škola však není jediná vzdělávací instituce, kterou klášter zaštiťoval. Pod patronátem kláštera vznikla i mateřská a základní škola v Předklášteří. Nad těmito vzdělávacími institucemi měl klášter pouze patronát, pomohl při jejich zbudování a poté je nadále podporoval, například dodávkami mléka.

Obrázek 3-Žáci mateřské školy. Na fotografii jak p. Babáková, tak i p. Jakubec. Foto z rodinného archivu

Již od znovuobnovení kláštera v roce 1901 byly v klášterním areálu přítomné dvě lokomobily. Většinu roku jedna vyráběla elektřinu pro pilu a druhá zásobovala elektrickým proudem celý areál kláštera. Osvětlen byl celý areál, a elektřina byla zdarma. V roce 1935 bylo při elektrifikaci Předklášteří nabídnuto i klášteru, aby se připojil, klášter odmítnul a k připojení na venkovní síť došlo až v roce 1945. Stejně jako elektřina, do většiny areálu byl rozšířen i vlastní vodovod. I tato voda byla zdarma. Jako část výplaty deputátníků se tedy počítat, že každý z nich měl ubytování, elektřinu a vodu pro sebe i rodinné příslušníky zdarma.

Pracovní týden byl šest dní dlouhý a děti měly zakázáno pracovat. Mohly pomáhat s obhospodařováním rodinných zvířat a zahrad, nesměli ale pracovat pro klášter. Sestry se zdály být i dětem nakloněny. Paní Babáková vzpomíná, jak za války chodívala i se svou sestrou Boženou klepat na bránu fortny. Vždy si se sestrou ve službě popovídaly a pak ji poprosily o kousek chleba. Ne však proto, že by měly hlad, ale protože tímto chlebem chodívaly krmit malá hříbata. Jak sama přiznává, za války, kdy jídla nabylo dostatek, to asi nebyl dobrý nápad, ale jako dítěti to člověku tak nepřijde. Dále však dodává, že její maminka se to nesměla za žádnou cenu dozvědět. Prý by zuřila. Nejenom proto, že dávaly chléb koním, ale i proto, že měla strach, co si o nich sestry musí myslet, že posílá dcery žebrať o suchý chléb.

K dobré povaze sester dodává ještě jednu příhodu. Celá rodina žila v jednopokojovém bytě. Její tatínek, aby si trochu přivydělal, chodíval přikládat do kotle, který vytápěl. Jednou v zimě pořádně mrzlo a u kamen v bytě už nebylo místo. Sestra, která s ním vytápění konventu řešila, mu řekla, ať si sebou klidně vezme své syny, že pokud budou přikládat celou noc, v kotelně bude teplo a bude tam více místa než v bytě. A plak mu dala nějaké dřevo na zatopení v bytě.

5 3 SITUACE KLÁŠTERA V DOBĚ 2. SVĚTOVÉ VÁLKY AŽ DO ROZPUŠTĚNÍ KLÁŠTERA

S nástupem moci nacistů a nastolení protektorátu vedlo ke změně poměrů v klášteře. Vláda nařizuje nucenou správu majetku. Naštěstí je dosazený správce majetku neschopný, a proto na základě rozhodnutí soudu se nucená správa k 10. říjnu 1939 ruší. Není to však navždy. 1. července 1942 Krajský civilní soud znovu nařizuje nucenou správu. Tentokrát se jí však klášter až do konce války nezbaví.¹³

Jedno pozitivum pro klášter ale v této těžké době přišlo.¹⁴ Památkový ústav rozhodl o tom, že je potřeba zachránit kostel a přílehlý komplex, a začali proto stavební práce, díky kterým se pomohlo zachovat historickou hodnotu objektů pro následné citlivější restaurace.¹⁵

5.1 Odbojová práce v Předklášteří

Místní sokolská skupina byla velice aktivní před nástupem nacismu v Českých zemích. Proto také dává smysl, že po zakázání činnosti, se protifašistického odboje zapojí alespoň někteří jeho členové. Jedná se o A. a F. Vlasákovy, V. a O. Misařovy, M. Kučeru, A. Pánka, G. Spohru, a Fr. Svobodu.¹⁶

Prováděli pravděpodobně výzvědnou činnost, v okamžiku, kdy je přešlo vyslýchat gestapo, svěřili dokumenty do opatrování Františkovi Janíčkovy, se slovy ať je schová někde v klášteře, že tam a u něho je hledat nebudou. Gestapo dokumenty do kláštera opravdu nikdy nepřišlo hledat a babiččin bratr nebyl odhalen.

Bohužel pro G. Spohru, a Fr. Svobodu této neplatí. Za svou odbojovou činnost zaplatili životem.

Celé Tišnovsko, a tedy i předklášteří bylo velice protiválečně aktivní. Plno obyvatel bylo pracovně povoláno ze svých povolání, plno mužů odešlo na frontu. Sokol a jiné katolicky zaměřené skupiny byly rozpuštěny. V blízkosti se nachází i dva důležité vojenské cíle nacistického Německa. První velký cíl je brněnská Zbrojovka, pro předklášteří důležitější cíl

¹³ MZA, fond E 10, kart 87

¹⁴ MZA, fond E 10, kart 89, sign 21

¹⁵ Díky podpoře z fondů EU prošel kostel důkladnou rekonstrukcí, která očekává své ukončení v roce 2022

¹⁶ Výstřížek z Tišnovského deníku, přesné vydání se mi nepodařilo dohledat

byla ale utajená výroba letadel typu Diana a nedalekých tunelech.¹⁷ Je i velice pravděpodobné, že i toto hráli roli pro vznik mnoha partyzánských skupin v okolí Předklášteří.

5.2 *Tecelín Jaksch*

Opat Tecelín Jaksch, Vyšebrodský opat, je další postavou odboje proti nacismu spojovaná s klášteřem v Porta Coeli. Přítel prezidenta Beneše, který byl 21. listopadu 1938 zatčen Gestapem a pak bez důkazů uvězněn.

Z vězení je propuštěn v létě 1939, je však vykázán do protektorátu. Ví, že Vyššího Brodu se vrátit nemůže, a tak přichází hledat exil k sestřám cisterciáčkám do Porta Coeli. Je nucen se každotýdně hlásit na gestapu v Brně, ale i tak se zapojuje do odbojové organizace „Obrana národa“. Vyšebrodský klášter je v roce 1941 zabrán a zrušen. Jaksch proto i nadále zůstává v Předklášteří.

Výraznou osobou pro Předklášteří se stává v okamžiku, kdy v květnu 1945 je nalezen zastřelený nacistický voják na silnici. I přes to, že je 5. května a Německo je jen krok od kapitulace, rozhodne se místní gestapo pro odplatu. Německé velitelství nařizuje popravu každého desátého muže či chlapce nad patnáct let v Předklášteří. Ač jsme o tom zmínku nikde nenašla, podle paní Babákové měli popravit každého desátého muže, a toho kdo se pokusí utéct zastřelí automaticky. V jednom rozhovoru se p. Babáková zmiňuje, že nikdy nezapomene na ten okamžik, kdy její matka prosí jejího bratra, aby hned utekl, že je lepší pokusit se utéct, než čekat na smrt.

Nic takového se naštěstí nestalo. Opat Jaksch spolu s proboštem Koberem a místním farářem Šalamounem přemluví německého velícího důstojníka k neuposlechnutí rozkazu. Doslova tak zabráni zopakování Lidic a zachrání muže v Předklášteří.

O této události mluví pamětní deska umístěná na proboštví, vedle vstupu do Podhoráckého muzea.

¹⁷ VANĚK, Miroslav. Diana. Továrna na smrt 1944–1945. Brno: Nakladatelství a vydavatelství Spolek přátel československého opevnění, 2003. ISBN 80-86463-15-X.

Obrázek 4-Pamětní deska na Podhoráckém muzeu. Foto z archivu autorky

5.3 Konec války a majetkové reformy

I když je tomu těžké uvěřit, situace kláštera po válce se nelepší. Nová vláda na základě Benešových dekretů se snaží získat i pozemky patřící německým řádům. Proti tomu se ohrazuje tehdejší vikářka. Majetek Porta Coeli v té době činí 152 ha zemědělské půdy a 1356 ha lesní půdy, v klášteře žije 34 sester.¹⁸

Tento pokus o zabavení majetku na základě Benešových dekretů se neuskuteční, ke konfiskaci majetku nakonec dojde. Díky schválení revize zákona o pozemkové reformě, klášter ztrácí veškeré své lesy a je mu ponecháno pouze 50 ha zemědělské půdy. Lesy přebírá státní správa (dnes Lesy ČR), a zemědělská půda a část dobytka je rozdána mezi drobné zemědělce. Z tohoto později vznikne státní statek, budoucí JZD.

Nejedná se však o poslední zabavování majetku. Po další konfiskaci se jakákoliv myšlenka na obnovení velkostatku rozpadá. Klášteru jsou ponechány pouze poslední zbytky z jejich majetku. Jedná se o budovy probošství, kláštera, věž, přístavbu u fortny a jeden dům. Dále je jim ponecháno pár kusů dobytka a jedna zahrada o výměře 3,7 ha. Z toho se nedá vyžít, a tak některé sestry žádají o vyjmutí z klauzury a o možnost jít pracovat.¹⁹

¹⁸ BÍLÁ, Kateřina. Dějiny kláštera Porta coeli ve 20. století. 1998. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Prof.PhDr. Marie Marečková DrSc.

¹⁹ Tamtéž

5.3.1 1949 – Akce K a Akce Ř

Pro stále sílící protikatolické názory je jasné, že u zabavování majetku to neskončí. Vše začne v noci z 13. na 14. dubna, kdy začne první etapa přesunu řeholníků do internačních a centralizačních klášterů. Akce K končí 4. května 1949 a je jasné, že ženské kláštery budou následovat.

Akce vyklizení ženských klášterů (VŽK), nebude tak jednoduchá. Ne všechny kláštery jsou tak jednoduše rozpuštěny. Plno z nich pracuje v nemocnicích a hospicích, bylo tedy nutné k VŽK přistupovat jinak. Vzniká akce Ř, jenž stojí integrování a centralizování pouze neužitečných klášterů.²⁰

Klášter v rámci možností stále funguje, v klauzuře je 38 sester. Raději, než však aby sestry skončily v integračním táboře, v okamžiku, kdy se sestry mají vystěhovat, rozchází se „dobrovolně“ do civilního života.

²⁰ KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*. Brno: Doplněk, 1993 ISBN 80-85765-27-6. s 120.

6 4 SITUACE PO R. 1949

Po rozpuštění kláštera si část sester vybrala, že chce zůstat Porta Coeli. Zbytek se rozchází do civilního života, některé sestry si zvolí i cestu manželství. Sestry, co ještě nepracovaly na státním statku, které nahradilo jejich velkostatek, a mají na to dost síly, se přidávají ke svým sestrám. Mají tu nejhorší práci jejich pracovní směna začíná v 3:15 a jejich úkolem je starat se o prasata. Některé starší sestry se pokusily požádat o dodatečný odsun do mateřského kláštera v Marienthalu. Podařilo se to pouze jedné z nich.

Sestry, které se rozhodly zůstat, si procházely nelehkými situacemi. Jsou pod neustálým dohledem, a je jim zakazováno stýkat se s určitými lidmi. Nemají stabilní bydlení, neustále je někam stěhují, a dokonce hrozí vystěhováním. Do toho všeho vidí, jak je nakládáno s budovami, které dříve spravovaly.

Postupem času dochází k uklidnění situace. Fyzicky náročná práce si na sestřích vybírá svou daň. I poslední z nich musí po třinácti letech pro zdravotní komplikace skončit s prací.

Naštěstí se ale objevuje paprsek naděje, že to jednoho dne skončí. Sestrám je povoleno vrátit se do hábitu. Je tedy jen otázkou času, kdy se bude moct obnovit klášter.

Po revoluci v roce 1989 dochází ke znovuoobnovení činnosti kláštera. Sestry žijící v klášteře znovu formují konvent a v roce 1990 dochází i ke státnímu uznání činnosti kláštera. Klášter se tak stává jediným ženským cisterciáckým klášteřem.²¹ Stále však spadá pod Vyšší Brod.

K navrácení majetku klášteru dochází ve třech vlnách. První v roce 1990 a 1995, zbytek je vrácen v rámci tzv. „Církevních restitucí“, jedná se zejména o pozemky a lesy.²² Ke správě těchto a dalších cisterciáckých majetků vzniká v roce 2014 Bernardinum, s.r.o.²³

²¹ ZACPAL, J. Porta Coeli-brána nebes. Předklášteří-brána Českomoravské vrchoviny. 1. vydání. Brno: AVE, 1997, s. 15.

²² ZAVŘELOVÁ, Petra. Církevní a necírkevní restituce na lesní správě Černá Hora za období 2012–2017. *Lesy ČR* [online]. 2018 [cit. 2020-11-06]. Dostupné z: [online]. [cit. 2020-11-06].

²³ RYBECKÝ, Josef. Navštivte areál kláštera Porta Coeli. *Život obce Předklášteří* [online].

2019, **13**(1) [cit. 2020-11-06]. Dostupné z:

http://www.predklasteri.cz/e_download.php?file=data/editor/66cs_68.pdf&original=casopis_1_2019_nahled.pdf

Sestry z počátku mnoho nekomunikovaly s veřejností. Staraly se o obnovu kláštera, budovaly tak půdu pro budoucí klášterní rozvoj. Chovaly drobnou hospodářskou zvěř, zkusily obnovit sad, a věnovaly se překladům církevní a řádové literatury do češtiny.

7 ZÁVĚR

Myšlenka cisterciáckého kláštera, jako plně funkční komunity nejen řeholních sester a bratrů, ale i komunity obyčejných kolem ní je jednou ze základních myšlenek při formování nového kláštera. Otázkou ale zůstává, co v dnešních dobách, zejména s přihlédnutím ke komunistické minulosti v českých zemích. Tato velice důležitá tradice byla u nás právě proticírkevním režimem přetrhána a je vidět, že navázání na hospodářskou tradici nebude vůbec jednoduché.

Jedno je ale jisté, klášter si prošel mnohý a vždy ne nakonec nějak vzpamatoval. Zrušení kláštera nebylo na nejdelší dobu, a i když se to zdá nemožné, tak i budovy jsou na dobré cestě být zachráněny.

Areál v Předklášteří byl po roce 1990 v dezolátním stavu. Roky zanedbání, a i následného opuštění klášterního objektu zanechali velké jizvy pro budoucí znovuoživení života v klášterním areálu. Díky zásahům obce Předklášteří, a to opravou střech může být rádi za zachování areálu. Díky tomu můžeme v dnešních dnech vidět nákladné opravy budov, pokus o navrácení života do bývalých hospodářských budov. Ale i při velice optimistickém pohledu do budoucnosti nemůže mluvit o návratu k hospodářství a jeho úspěchům, jaké měl klášter v minulém století.

Areál kláštera ožívá. Dnes je tu v provozu pivovar a kavárna. Dobrovolníci z celé Evropy se sjíždí, aby areálu mohli pomoci. Veškerý majetek byl nakonec buď vrácen, nebo finančně vyplacen. Co je ale problém je počet sester. Sestry jsou stále starší a nové jako by neexistovaly.

Co ale považuji za nejdůležitější v této práci je to, že na věčnost odchází lidé, kteří si pamatují specifický život v cisterciáckém klášteře. Je velice nepravděpodobné, že tento způsob soužití duchovna a fyzická znovu najde podobu v blízké budoucnosti. A proto jsem považovala za důležité zaznamenat tento fenomén předtím, než nebude nikdo, kdo by ho mohl popsat. Dějiny Tišnovska a Předklášteří jsou pevně s klášterem provázeny a tato zkušenost se nám před očima stává historií. A z mého pohledu, pokud nedojde k velké změně, tak i samotné působení cisterciáček se stane historií.

8 PRAMENY A LITERATURA

8.1 Archivní prameny

Moravský zemský archiv Brno

Fond: E-10 Cisterciačky Tišnov

8.2 Literatura:

BÍLÁ, Kateřina. Dějiny kláštera Porta Coeli ve 20. století. 1998. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce prof. PhDr. Marie Marečková DrSc.

ZACPAL, J. Porta Coeli-brána nebes. Předklášteří-brána Českomoravské vrchoviny. 1. vydání. Brno: AVE, 1997, s. 15.

RYBECKÝ, Josef. Navštivte areál kláštera Porta Coeli. *Život obce Předklášteří* [online]. 2019, 13(1) [cit. 2020-11-06]. Dostupné z: http://www.predklasteri.cz/e_download.php?file=data/editor/66cs_68.pdf&original=casopis_1_2019_nahled.pdf

KUTHAN, Jiří, MUDRA, Aleš, ed. Gloria Sacri Ordinis Cisterciensis. Praha: Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v nakl. Tomáš Halama, 2005. ISBN: 80-903600-3-3.

HRUDNÍKOVÁ, Mirjam. Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. ISBN: 80-7192-222-6.

HOUŠKOVÁ, Daniela. Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku: sborník vydaný k 850. výročí založení kláštera v Plasech. Praha: Unicornis, 1994. ISBN:80-901587-1-4.

ZLÁMAL, Bohumil. Příručka českých církevních dějin III. Doba gotické katolicity (1200-1400). Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2007. ISBN 978-80-7266-263-0.

PETRŮ, Jaroslav. Klášterní areál Porta Coeli v Předklášteří u Tišnova Československo. Brno: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1971.

ČACKOVÁ, Marie. Obnovení tišnovského kláštera v roce 1901. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav

Zemřela abatyš v Předklášteří. Biskupství brněnské [online]. 2003 [cit. 2020-11-06]. Dostupné z: [online]. [cit. 2020-11-06].

ZAVŘELOVÁ, Petra. Církevní a necírkevní restituce na lesní správě Černá Hora za období 2012–2017. *Lesy ČR* [online]. 2018 [cit. 2020-11-06]. Dostupné z: [online]. [cit. 2020-11-06].
KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*. Brno: Doplněk, 1993. ISBN 80-85765-27-6.

Rozhovory

p. Oldřiška Babáková, natočeno 5.9.2018, později neformální rozhovory a upřesnění detailů
p. Jakubec, neformální rozhovory v září 2018

9 SEZNAM OBRÁZKŮ

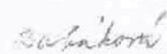
Obrázek 1-Zarostlá část náhonu v zahradách. Foto z archivu autorky	12
Obrázek 2-Budova, kde bydlela p. Babáková. Foto archiv autorky	14
Obrázek 3-Žáci mateřské školy. Na fotografii jak p. Babáková, tak i p. Jakubec. Foto z rodinného archivu.....	17
Obrázek 4-Pamětní deska na Podhoráckém muzeu. Foto z archivu autorky	21

10 PŘÍLOHY

Podpis souhlasu s nahráváním od p. Babákové

Já, Oldřiška Babáková roz. Janíčková, narozená 3.ledna 1937, souhlasím s natáčením a následným zpracováním videozáznamu rozhovorů, vztahujících se k bakalářské práci Barbora Babákové, kterou vypracovává na CMTF UPOL, pod vedením prof. Jónové na téma: Vliv cisterciáckého kláštera Porta Coeli na vývoj v Předklášteří a okolí z pohledu klášterního hospodářství ve 20. století.

V Deblíně 28.8.2018

Oldřiška Babáková

11 ZKRATKY

MZA	Moravském zemském archivu
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
VŽK	vyklizení ženských klášterů